

Activitatea lui Grigore Gafencu în timpul Conferinței de Pace de la Paris (1946)

MIREL PETRIȘOR

În timpul lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris, unul dintre liderii marcanți ai exilului românesc, Grigore Gafencu, a prezentat adevărata situație a României aflată sub ocupație sovietică, situație pe care delegația oficială, aflată sub tutela Moscovei, n-ar fi putut să o facă. Împreună cu grupul său de acțiune, alcătuit din reprezentanți de seamă ai exilului românesc, el a protestat împotriva nediscutării situației Basarabiei, Bucovinei de Nord, ținutului Herța și Cadrilaterului, probleme pe care delegația oficială românească nu le-a ridicat la Paris, precum și a celor legate de adevărata situație internă a României, problema reparațiilor de război și a prizonierilor români aflați încă în Uniunea Sovietică. Fostul ministru român a prezentat, totodată, la Paris și punctul de vedere al opoziției române, ai cărei reprezentanți nu au fost acceptați de Guvernul Groza în delegația oficială românească.

Conferința de Pace și-a deschis lucrările în ziua de 29 iulie 1946 la Paris, în Palatul Luxembourg. Scopul acesteia era examinarea proiectelor tratatelor de pace cu cele cinci țări foste aliante ale Germaniei (România, Bulgaria, Finlanda, Ungaria și Italia) și de a elabora recomandări pentru definitivarea tratatelor de pace cu aceste țări. Pe lângă reprezentanții Marilor Puteri, la lucrări au participat și țările care au contribuit cu trupe pe teatrele de operații din Europa: Australia, Bielorusia, Țlanda, Grecia, India, Canada, Noua Zeelandă, Polonia, Norvegia, Ucraina, Cehoslovacia, Ethiopia, Iugoslavia, Uniunea Sud-Africană, precum și un număr de state cu statut de invitate: Austria, Albania, Egipt, Iran, Irak, Cuba și Mexic, având drept de participare la discuții și de exprimare a punctului lor de vedere¹.

Deși participau împreună la lucrările Conferinței, SUA și URSS, principalele țări care contribuiseră la înfrângerea Germaniei, nu mai aveau relații la fel de bune ca în timpul desfășurării războiului. Motivul principal îl constituia faptul că Moscova, urmărind instaurarea unei zone de protecție de-a lungul granițelor sale vestice, refuza sub diverse motive să-și retragă trupele din țările estice ocupate în timpul războiului. De asemenea, sub masca instaurării unor

---

¹ Zorin Zamfir, *Istoria contemporană universală*, vol. II, București, Editura Oscar Print, 1999, p. 258.

regimuri populare, Uniunea Sovietică începuse deja să-și impună în aceste țări propriul său sistem politic. Instaurarea Guvernului pro-sovietic Groza la București era una dintre aceste mișcări ale Moscovei.

Într-o istorie a Europei, Serge Berstein și Pierre Milza prezintă astfel situația continentului în acel moment: „În 1945 țările europene încetează să mai fie actorii principali ai istoriei și nu vor mai reprezenta decât o miză în înfruntarea dintre marile puteri învingătoare și dintre regimurile pe care acestea le susțin. Conflictul dintre democrațiile liberale și fascism este înlocuit cu cel dintre democrațiile liberale și comunism, iar timp de o jumătate de secol înfruntarea dintre cele două sisteme, situată chiar în inima continentului, opune Europa Occidentală, devenită anexa Statelor Unite, Europei Orientale, vasala marelui frate sovietic”².

Premierul Groza îl va desemna pe ministrul de Externe, Gheorghe Tătărescu, secondat de Gheorghe Gheorghiu-Dej și Ion Gheorghe Maurer, liderii marcați ai Partidului Comunist, să conducă delegația oficială a României la Paris. Deși opoziția din România a cerut guvernului includerea în delegație și a câte unui reprezentant al PNL și PNT, acesta a refuzat motivând că „prioritatea o aveau tehnicienii cuprinși în echipă”³.

Conștient de faptul că datorită situației interne a României, ocupată de trupe sovietice, delegația românească nu ar fi putut să aducă în discuție la Paris decât anumite probleme, liderul opoziției, Iuliu Maniu, l-a rugat pe fostul ministru de Externe român, Grigore Gafencu, aflat în exil în Elveția, să reprezinte la Paris punctul de vedere al opoziției din România. Referitor la acest moment, Gafencu va nota în jurnalul său: „...Răutu mi-a remis o scrisoare de la Maniu în care acesta își exprima din nou totala încredere în mine și mă roagă să mă duc la Paris”⁴.

Fost ministru de Externe și apoi ambasador al României la Moscova, Grigore Gafencu, nemulțumit de orientarea progermană impusă României de generalul Ion Antonescu, părăsise țara în noiembrie 1941, exilându-se în Elveția. Nu a rămas, însă, pasiv, încercând prin toate mijloacele de care a dispus să-și ajute țara aflată în primejdie. Astfel, perioada elvețiană a exilului său a fost marcată de efortul depus pentru a descifra cu un ceas mai devreme intențiile aliaților față de România și de numeroasele sale încercări de a determina Bucureștii să se retragă din alianța cu Germania, renunțând astfel la războiul

---

² Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, ediție de Doina Barcău Sterpu, vol. V, Iași, Institutul European, 1998, p. 6.

³ *România în anticamera Conferinței de Pace de la Paris. Documente*, coordonator Marin Radu Mocanu, București, Arhivele Naționale ale României, 1996, p. 188.

⁴ D.A.N.I.C., fond *Grigore Gafencu*, dosar 311, f. 50-61.

împotriva Națiunilor Unite. În Elveția, Grigore Gafencu va ține un strâns contact cu lumea diplomatică și mondenă, casa lui din Geneva ajungând uneori un adevărat loc de pelerinaj. El se va strădui, prin discuții, memorii, numeroase articole, să arate Occidentului adevărata situație a României, dar mai ales motivele pentru care aceasta se afla în tabăra opusă Națiunilor Unite. Din nefericire, însă, avertismentele lui nu au fost luate în seamă la București nici de guvern, nici de opoziție. Adversar al regimurilor totalitare, Grigore Gafencu, forțat să rămână în străinătate și după 23 August 1944, va deveni un militant activ și neobosit pentru eliberarea României de sub hegemonia sovietică.

Deși acțiunea cerută de Maniu era foarte riscantă, el nu va ezita în a o pune în aplicare: „Mă voi duce. E o sarcină ingrată și periculoasă. Risc mai cu seamă confiscarea avutului meu în țară tocmai într-o vreme când vânzarea acțiunilor [ziarului „Timpul” - n.a.] părea cu puțință”. Concluzia era una singură: „Ca întotdeauna, însă, în viață, când am simțit că am o datorie de împlinit, m-am hotărât fără șovăire”⁵. Conștient că nu va fi o activitate foarte ușor de îndeplinit, fostul ministru de Externe român s-a mobilizat în vederea ducerii la bun sfârșit a sarcinii încredințate. Primul pas va fi crearea unui grup de organizare și de acțiune al românilor aflați în exil.

În acest scop au fost convocați în Elveția, la Castelet (reședința de vară a lui Gafencu): Viorel Tilea, Răutu, Alex. Cretzeanu, Brutus Coste, Comnen, Dinu Hiott, Dianu, membri marcanți ai exilului românesc. În urma discuțiilor, foarte încordate uneori, s-a hotărât formarea unui grup de acțiune al românilor din exil.

Totodată, s-a hotărât deplasarea membrilor grupului la Paris și alegerea ca șef al acestui grup a lui Grigore Gafencu, încheindu-se în acest sens un proces-verbal, în care se specifica printre altele: „... date fiind importanța și urgența Conferinței de Pace, am convenit să desfășurăm numai deocă la Paris o activitate cât mai intensă. În acest scop hotărâm să dăm tot sprijinul nostru lui Grigore Gafencu, care a fost desemnat să asigure la Paris apărarea intereselor românești”⁶.

La sfârșitul lunii iulie 1946, întreaga echipă se va deplasa la Paris, cuvântul de ordine dat de Gafencu fiind: „Ne informăm și informăm obiectiv, urmărim dezbaterele, căutând să pricepem și să înțelegem altora priceperea stărilor care ne privesc, nu luptăm împotriva nimănui, nu atacăm pe nimeni”⁷.

Aflat în capitala Franței în momentul deschiderii Conferinței de Pace, fostul ministru de Externe român va nota în jurnalul său: „Conferința se deschide

---

⁵ *Ibidem*.

⁶ Ion Calafeteanu, *Politică și exil. Din istoria exilului românesc. 1946-1950*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 77-78.

⁷ D.A.N.I.C., fond *Grigore Gafencu*, dosar 311, f. 50-61.

într-o atmosferă de nedumerire și de îngrijorare... Umbra războiului de mâine întunecă de pe acum perspectivele păcii”⁸.

Urmărind starea de spirit a participanților, el va puncta: „Americani se străduie să arate oareșcare optimism. Englezii sunt rezervați, reprezentanții dominioanelor bătaioși... americanii de rând foarte prudenți, francezii dormici de a împăca lucrurile la suprafață prin tranzacții abile. Rușii tăcuți și gata de luptă”⁹.

Divergențele dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică au ieșit în evidență încă de la început, secretarul de stat american Byrnes declarând, în discursul inaugural, că: „... democrația nu poate fi introdusă în diferitele țări pe vârf de baionete”, cerând ca „evacuarea militară a țărilor care vor încheia tratatele de pace să se facă grabnic” permițând astfel ca „statele foste satelite să se poată dezvolta liber”¹⁰.

Într-un discurs „domol și apăsător”, ministrul de Externe sovietic Viaceslav M. Molotov avertiza Occidentul că „Rusia nu va îngădui nici o imixtiune în viața economică a acestor state și nu va admite nici o presiune incompatibilă cu suveranitatea și demnitatea acestor state”¹¹.

Trist, Grigore Gafencu va concluziona: „De la început minciuna a pus stăpânire pe dezbaterile Conferinței”¹².

Anterior deschiderii Conferinței de Pace, Gafencu notase în jurnalul său referitor la pretențiile sovietice: „Sovieticii au cerut zone de siguranță, adică zone care să cuprindă țările limitrofe și în care aceste țări, păstrând libertățile, independența politică și regimurile lor politice și economice, nu ar trebui să dea decât garanția că nu vor îndrepta politica lor externă împotriva Sovietelor. De fapt, zonele de siguranță se prefac în zone de influență, apoi în zone de stăpânire exclusivă și totală. Statele limitrofe (fie ele învinse, ca România, Bulgaria, Ungaria sau «învingătoare» ca Polonia) pierd prin etape succesive libertățile și regimurile lor deosebite și tind să ajungă, prin înrâurirea hotărâtoare a partidelor comuniste naționale, teritorii deplin adaptate ordinii sovietice. Ființa națională deosebită a acestor state dispare astfel. Uniunea Sovietică se întinde și cuprinde în lăuntrul «Uniunii» popoarele dimprejur”¹³.

Proiectul Tratatului de Pace cu România a fost publicat la 31 iulie 1946, simultan, în capitalele Marilor Puteri învingătoare și la 3 august la București. Deși recunoștea că România a rupt relațiile cu Germania nazistă la 23 august 1944,

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem*, f. 28.

participarea ei la războiul antihitlerist se considera începând cu 12 septembrie 1944. În problema reparațiilor se făcea abstracție de marile distrugerii materiale și umane suferite de România în timpul luptelor pentru alungarea din țară a forțelor germano-maghiare și se stabilea ca România să achite Uniunii Sovietice drept reparații de război suma de 300 milioane de dolari, plătibili în opt ani, începând cu 12 septembrie 1944, în produse petroliere, cerealiere, lemnoase, nave maritime și fluviale, utilaje diverse. Baza de calcul urma să fie dolarul SUA la nivelul anului 1938.

În conformitate cu articolul 21.1 din partea a IV-a a Tratatului de Pace, toate forțele aliate urmau să fie retrase din România în termen de 90 de zile de la data intrării în vigoare a tratatului. Uniunea Sovietică își rezerva, însă, dreptul de a menține pe teritoriul României forțe armate necesare păstrării și pazei liniilor de comunicație ale armatei sovietice cu zona de ocupație sovietică din Austria.

Articolul 1 partea I stipula următoarele: „Frontierele României indicate în harta anexată tratatului de față (Anexa 1) vor fi cele care erau înființate la 1 ianuarie 1941, cu excepția frontierei româno-ungare, care este definită în articolul 2. Frontiera româno-sovietică era fixată conform Acordului sovieto-român din 28 iunie 1940 și Acordului sovieto-ceshlovac din 29 iunie 1945”. Latura pozitivă a acestui tratat, articolul 2, partea I stipula: „Hotărârile sentinței de la Viena din 30 august 1940 sunt declarate nule și neavenite, frontiera dintre România și Ungaria este restabilită prin articolul de față astfel cum exista la 1 ianuarie 1938”¹⁴.

Textul tratatului întărise presupunerile liderului opoziției de la București, Iuliu Maniu, care intuise că, atâta timp cât România va fi ocupată de trupe sovietice, situația Basarabiei, Bucovinei de Nord și a ținutului Herța va rămâne neschimbată. De altfel, generalul Schuyler, reprezentantul SUA în Comisia Aliată de Control aflată la București, va nota în jurnalul său: „Textele proiectelor de tratat de pace balcanice au fost publicate zilele trecute. Majoritatea românilor par foarte dezamăgiți și au sentimentul că prietenii lor britanici și americani i-au «lăsat baltă»”¹⁵.

Referindu-se la modul în care urma să acționeze, Grigore Gafencu va nota în jurnalul său: „Mă frământă gândul neîncetat să dau acțiunii mele un caracter cât mai cumpătat și cât mai puțin bătaios. E inutil de a agita flamura răzvrătirii între cele două tabere care sunt și așa destul de pornite... nu trebuie ca cei mari să se împace pe spinarea noastră. În nici un caz nu trebuie să fim mai catolici decât Papa și mai occidentali decât occidentali”¹⁶.

¹⁴ Zorin Zamfir, *op.cit.*, p. 262-263.

¹⁵ C. V. R. Schuyler, *Misiune dificilă - Jurnal*, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 353.

¹⁶ D.A.N.I.C., fond Grigore Gafencu, dosar 311, f. 50-61.

La 6 august, un prim memoriu, intitulat *România în fața Conferinței de Pace*, este trimis atât delegațiilor prezente la forum cât și presei, în care se cerea „respectarea drepturilor politice și economice ale României cel puțin în măsura în care ele fuseseră asigurate prin Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944.

Dacă s-au menționat aici condițiile armistițiului, scopul a fost de a se reaminti că România s-a supus voinței Națiunilor Unite exprimată în termeni severi dar preciși; pare just ca Tratatul de Pace, inspirat de o voință identică, să se exprime cu aceeași precizie. Pacea trebuie să restabilească dreptul și încrederea; ea trebuie să asigure viața națiunilor și să înlănească fiecărui popor îndeplinirea sarcinii care-i revine. Poporul român știe că mijloacele de care va dispune pentru îndeplinirea îndatoririlor imperioase care-i incumbă vor depinde de realitatea asigurărilor ce-i vor fi date și mai ales de modul cum va fi garantată independența sa politică și economică¹⁷, se specifica în memoriu.

În ziua de 8 august, Grigore Gafencu și Brutus Coste vor prezenta Conferinței un document privind *Capacitatea de plată a României în 1946-1952*. După o prezentare a situației economice aflate într-o stare critică, în special datorită războiului și ocupației sovietice, cei doi diplomați români propuneau următoarele măsuri pentru reintegrarea României în economia mondială:

- reducerea masivă a datoriilor externe;
- moratoriu;
- credite externe;
- mobilizarea tuturor disponibilităților interne și externe¹⁸.

Grupul românilor din exil va mai înainta un memoriu suplimentar pe 17 august 1946, o lucrare cuprinzând adnotații referitoare la fiecare articol din proiectul de Tratat de Pace – adnotații făcute pe exemplarele proiectului de Tratat. Lucrarea va fi răspândită individual, urmărindu-se evidențierea neajunsurilor și nedreptăților cuprinse în proiectul Tratatului de Pace cu România. Pe 9 octombrie – în ajunul zilei în care proiectul de Tratat, revăzut și amendat de comisiuni, trecea în fața Adunării Plenare – a fost înaintat un ultim memoriu, intitulat *Observațiuni cu privire la Proiectul de Tratat de Pace cu România* – care, deoarece punea și problema ținuturilor răpite de URSS în iunie 1940, Basarabia, Bucovina de Nord și Herța, le va aduce din partea autorităților din țară eticheta de „trădători ai cauzei naționale”¹⁹. Pe lângă aceste memorii, delegația românilor din exil a desfășurat o importantă acțiune de informare a membrilor diferitelor delegații participante, prin contacte personale, note și

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ D. G. Danielopol, *Jurnal parizian. Documente confidențiale*, ediție îngrijită de V. F. Dobrinescu și N. Niculescu, Iași, Institutul European, 1995, p. 98-104.

¹⁹ D.A.N.I.C., fond Grigore Gafencu, dosar 311, f. 86.

scrisori în probleme privind: evacuarea trupelor sovietice, eliberarea prizonierilor români de război, problema Dunării, a independenței economice. Gafencu va nota în jurnal: „Întâlnire cu delegații americani Awdon, Reber, Cannon, Campbell. Exprim punctul nostru de vedere cu privire la textul Tratatului de Pace sfârșind asupra nepreciziei cuprinse în toate articolele: neprecizie cu privire la sfârșitul ocupației (o excepție care legitimează ocupația și nu spune câte trupe de legătură vor rămâne, pe unde vor trece, cât vor mai sta?), neprecizie cu privire la reparații (ce am plătit? cât ne mai rămâne de plătit? cine ne judecă? de ce nu o comisie de reparații?), neprecizie cu privire la prizonieri (în ce termen se vor întoarce? cine ne judecă?). Asta pentru chestiunile «aranjate». Cele deschise lasă loc pentru și mai multă neprecizie: problemele economice, Dunărea. Cum și când vor fi deslegate? Nimeni nu știe”²⁰. Fostul ministru de Externe român se va întâlni, de asemenea, cu ambasadorii Marii Britanii, Africii de Sud, Noii Zeelande, Australiei, Chinei, Greciei, Belgiei, Portugaliei și Italiei.

Într-o scrisoare trimisă liderului liberal Dinu Brătianu, Grigore Gafencu scria referitor la activitatea grupului condus de el la Paris: „am lucrat ... ca o delegație oficioasă, trimițând «adrese» și primind răspunsuri; primul rezultat atins a fost că ni s-a tolerat această activitate și că atât noi cât și munca noastră ne-am bucurat de simpatia vădită a unora și de o stimă generală... Toate problemele noastre au fost bine lămurite, pe lângă șefii marilor delegații (îndeosebi problemele politice) cât și cele economice (discutate ore în șir cu diferiți experți)”²¹.

Deși atât delegația oficială românească, cât și cea sovietică au protestat și au cerut ca autoritățile franceze să ia măsuri împotriva activității acestor „împostori reacționari români”, delegatul Franței va susține acțiunea acestora răspunzând că „în Franța este liber oricine să se manifeste cum crede și cum înțelege”²².

Într-o dare de seamă încheiată la sfârșitul Conferinței de Pace și trimisă lui Iuliu Maniu, Grigore Gafencu va enumera trei mari categorii de probleme luate în seamă de delegația românilor exilați pe care el a condus-o la Paris: probleme teritoriale, politice și economice²³. Referitor la problemele teritoriale, grupul românilor din exil a luat poziție atât în ceea ce privește chestiunea granițelor

---

²⁰ *Ibidem*, f. 59.

²¹ D.A.N.I.C., fond *Grigore Gafencu*, dosar 74, f. 18-22.

²² Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, vol I, București, Editura Vremea, 1999, p. 315.

²³ Grigore Gafencu, *Politica în exil, 1942-1957*, Studiu introductiv și selecția textelor de Nicolae Petrescu și Gheorghe Zamfir, București, Editura Oscar Print, 2000, p. 175-182.

vestice, cât și a celor de nord și răsărit, chiar dacă ele nu figurau pe ordinea de zi a Conferinței. Deși problema Transilvaniei a fost pusă pe ordinea de zi a Conferinței și dezbătută atât în ședințele plenare cât și în comisii, era dinainte rezolvată în urma acordurilor încheiate între miniștrii de Externe ai Marilor Puteri.

Problema Basarabiei, Bucovinei de Nord și ținutului Herța, deși era considerată ca rezolvată prin actul de armistițiu încheiat între Națiunile Unite și România, va fi reluată de grupul românilor dizidenți, arătându-se astfel nedreptatea suferită de România în iunie 1940.

În memoriile prezentate Conferinței, chestiunea ținuturilor răsăritene a fost publicată cu amănunte, însoțite de hărți geografice, etnografice, considerații istorice, precum și de declarațiile oficiale ale Partidelor Național-Țărănesc și Național-Liberal. Gafencu a arătat astfel că cedarea provinciilor răsăritene nu s-a făcut, conform declarațiilor sovietice, printr-un acord, ci în urma unei note ultimative, evidențiindu-se astfel nedreptatea făcută poporului român cu acest prilej.

Aurel Sergiu Marinescu, în volumul *O contribuție la istoria exilului românesc*, prezintă o notă, datată 26 septembrie 1946, provenind din Arhiva SRI, referitoare la activitatea lui Grigore Gafencu în timpul Conferinței de Pace de la Paris: „...memoriul prezentat președintelui Conferinței privitor la Bucovina de Nord și Basarabia... de Gafencu ... a provocat o mare iritație din partea delegației sovietice și mai ales dl. Molotov a protestat împotriva unor asemenea pretenții ca acelea susținute în acel memoriu. În cercurile aliate această acțiune întreprinsă contra Rusiei de grupul de români din străinătate a produs satisfacție”²⁴. Gafencu va prezenta, totodată, adevărul și în cazul cedării Dobrogei de Sud, regiune cedată de România Bulgariei în urma presiunii Germaniei.

Referitor la apărarea independenței României, românii dizidenți au cerut un text precis și categoric, stipulând evacuarea completă a teritoriului românesc, „garanții efective de ordin internațional pentru ca principiile enunțate în primele articole ale Proiectului de Tratat, referitoare la libertățile individuale și politice ale României, să aibă valoare reală”, „așezarea Tratatului de Pace sub înalta oblăduire a Curții Internaționale de Justiție, pentru ca interpretarea textelor și dezlegarea diferendelor să nu rămână în atribuțiunea exclusivă a unor organe politice și diplomatice, ci să fie supuse unui control juridic”²⁵. Problemele care vor genera cele mai multe controverse vor fi însă cele economice. Gafencu va considera „vitală” pentru viitorul României rezolvarea problemelor economice, în special reparațiile pe care România urma să le plătească în contul datoriilor de război. Achitarea rapidă a acestor datorii, în special Uniunii Sovietice – spera fostul ministru român de Externe – avea să conducă la evacuarea rapidă a unei

²⁴ Aurel Sergiu Marinescu, *op. cit.*, p. 313-314.

²⁵ Grigore Gafencu, *op. cit.*, p. 175-182.

mari părți din trupele sovietice aflate în România (Gafencu spera ca în România să rămână numai trupele sovietice necesare păstrării liniilor de comunicație cu cele aflate în Austria).

Vizând impunerea unor sume cărora România – aflată, datorită urmărilor războiului, ocupației sovietice, abuzurilor, într-o situație economică foarte grea – să le poată face față mai ușor, pe lângă Memoriul prezentat împreună cu Brutus Coste privind capacitatea de plată a României între 1946-1952, care arată adevărata situație economică a țării, Grigore Gafencu va cere și constituirea unei Comisii de reparații și restituiri care să urmărească exact reparațiile care urmau să fie plătite de România.

Profitând de inexistența unei astfel de comisii – la constituirea căreia se va opune – Uniunea Sovietică va continua să oblige România la plata unei uriașe despăgubiri de război, deși suma de 300 milioane dolari fusese plătită până la data de 30 iunie 1946. „Politica Rusiei este să jefuiască” va puncta vicemareșal Donald F. Stevenson, șeful Misiunii militare engleze de la București, într-un document trimis secretarului de stat de la War Office, arătând astfel adevărata politică sovietică față de România²⁶.

Deși delegația oficială, în componența căreia se aflau 18 economiști de marcă ai României, „crema personalului economic românesc”²⁷, va refuza să prezinte Conferinței de Pace documente oficiale privitoare la sumele pe care România le-a plătit Uniunii Sovietice până la data desfășurării Conferinței, delegatul american Willard Thorp va prezenta adevărata sumă plătită de România. Conform economistului american „...suma inițială de 300 milioane dolari fixată prin clauzele Armistițiului, plătită însă în 6 ani, fusese de mult depășită de confiscările făcute timp de 18 luni în dauna economiei românești. Adăugând la sumele deja plătite cu titlu de reparații cheltuielile provocate de întreținerea trupelor de ocupație, precum și «restituirile» și «rechizițiile» cerute de către ocupant, cifra plătită de către România s-a ridicat la 1.050 milioane dolari”²⁸.

Suma va fi confirmată de un memoriu prezentat de Brutus Coste, precum și de unul dintre liderii delegației oficiale românești, Ion Gheorghe Maurer. Suma este împărțită astfel de Brutus Coste: despăgubiri – 105 milioane dolari; restituiri – 174 milioane dolari; întreținerea armatei sovietice – 336 milioane dolari; confiscări, rechiziții etc. neprevăzute în Convenția de Armistițiu – 430 milioane dolari²⁹.

---

²⁶ D. G. Danielopol, *op. cit.*, p. 48.

²⁷ *Ibidem*, p. 87.

²⁸ *Ibidem*, p. 105-107.

²⁹ *Ibidem*, p. 87-88.

De altfel, referitor la plata reparațiilor, Gafencu va publica în „Journal de Genève” articolul *Reparațiile și Conferința de la Paris*, în care scria: „Marile Puteri trebuie să pună capăt «arbitrariului care domnește în domeniul reparațiilor». Acesta era unul dintre obiectivele esențiale ale tratatelor de pace: să se pună ordine în cifre și în procedee, astfel încât să fie oprit procesul de dezmembrare economică care (*sic* !) a atins deja unele dintre cele mai fertile regiuni ale Europei și care riscă să se extindă și să se agraveze”³⁰.

Pe lângă cererea de înființare a Comisiei de reparații și restituiri, urmărind apărarea independenței economice a României, Grigore Gafencu va mai cere:

- revizuirea întregului capitol al reparațiilor, care pune în sarcina României obligații nedrepte și istovitoare, imposibil de îndeplinit;

- reducerea cererilor de despăgubiri anglo-saxone conform unor principii de echitate, ținându-se seama de sleirea completă a economiei românești;

- integrarea economiei românești în economia mondială prin introducerea clauzei națiunii celei mai favorizate și prin înlăturarea sistemului de acorduri speciale și a legislației discriminatorii, în virtutea căreia au fost înființate, în afară de orice normă de drept și bună gospodărire, diferitele sovromuri;

- menținerea principiului libertății pe Dunăre, garantat printr-un control internațional pe temeiul vechilor așezăminte europene ale Dunărei rămase în vigoare în ciuda prefacerilor adânci din vremurile din urmă”³¹.

Lucrând în paralel și uneori în contradicție cu delegația oficială română, aflată sub un strict control sovietic, grupul românilor din exil, o adevărată „delegație oficioasă”³², va fi surprinzător de mediatizat pentru reprezentanții „neoficiali” ai unei țări învinse și aceasta în special datorită lui Grigore Gafencu, foarte cunoscut în Apus datorită poziției, cărților și articolelor sale.

Conștient de impactul presei asupra publicului, fostul ministru român de Externe va ține un contact strâns și permanent cu ziarele reprezentate la Conferință, reușind astfel, după cum va nota ulterior, ca: „activitatea ... și interesele românești susținute” de grupul condus de el să fie „semnalate și sprijinite cu simpatie de numeroase ziare americane, engleze, franceze, elvețiene, portugheze etc.”³³.

³⁰ *Ibidem*, p.105-107.

³¹ Grigore Gafencu, *op.cit.*, p. 178.

³² D.A.N.I.C., fond *Grigore Gafencu*, dosar 311, f. 65.

³³ Grigore Gafencu, *op.cit.*, p. 176.

Astfel, interviuri și articole ale fostului ministru de Externe român au fost publicate de numeroase ziare și reviste apusene: „New York Herald Tribune”, „Une Semaine de Monde”, „La Libre Belgique”, „Weltwoche”, „Züricher Zeitung” etc., „Document”, „Journal de Genève”, reluate și de agenția Reuters pentru presa mondială. Activitatea grupului, pozițiile sale în special în problema reparațiilor și a Dunării vor fi reliefate pe larg în ziarele „Le Monde”, „New York Herald Tribune” și „Daily Mail”³⁴.

Din nefericire, după cum va sublinia fostul ministru de Externe român, deși tezele susținute au găsit la marea majoritate a delegațiilor înțelegere și simpatie „...cele mai multe cereri nu au fost luate în seamă de Conferința”³⁵. Cereri importante referitoare la evacuarea trupelor străine, la prizonierii români de război și la reparațiile propriu-zise nu și-au găsit rezolvarea în prevederile Tratatului de Pace.

Principalele motive pentru care aceste cereri, foarte importante pentru România, au rămas fără răspuns au fost: dorința Marilor Puteri Apusene de a evita un conflict cu U.R.S.S.-ul în ciuda diferendelor existente cu acesta din urmă, dar și dorința apusenilor de a se ajunge rapid la rezultate concrete și abordarea, chiar cu sacrificarea unor poziții răsăritene, a problemei capitale de care, după părerea lor, atârna pacea lumii: problema germană. Astfel, pentru a ajunge mai rapid la rezultate, Marile Puteri au căzut de acord să sprijine în fața comisiilor, indiferent de convingerile lor, toate articolele asupra cărora cei patru miniștri ai Afacerilor Străine stabiliseră un acord.

Acestor cauze de ordin general i se adaugă și poziția oficială a delegației României, condusă de ministrul de Externe Gheorghe Tătărescu, secondat de Gheorghe Gheorghiu-Dej și Ion Gheorghe Maurer, lideri importanți ai Partidului Comunist Român. Aflată sub control sovietic, delegația românească a atacat numai cererile occidentale, neîndrăznind să atace și revendicările sovietice.

„Guță vorbește la Luxembourg. Emfatic și gol ca în vremurile bune de mult uitate. Vorbe bune pentru vecini, «gloriosul mareșal Stalin», ...«viteaza armată sovietică» etc. etc., artificio ieftin pentru a păstra «încrederea stăpânilor». Rezerve cu privire la reparații, care nu privesc decât pe occidentali. Rușii sunt dați exemplu pentru moderația pe care au dat-o cerând numai o cincime (!?) din ce le datorăm. În schimb, «independența noastră economică» o vom apăra împotriva celor care caută să ne impună clauza națiunii celei mai favorizate”³⁶, va nota Gafencu referitor la poziția delegației oficiale românești.

Astfel, probleme importante pentru România precum evacuarea trupelor sovietice, repatrierea prizonierilor, garantarea libertăților politice și economice au

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ D.A.N.I.C., fond *Grigore Gafencu*, dosar 311, f. 52.

fost trecute cu vederea, deși delegația României a fost chestionată de celelalte delegații prezente la Conferință privitor la revendicările sovietice. Referindu-se la poziția adoptată de delegația românească, unul dintre membrii delegației americane avea să afirme: „Principala problemă... este aceea că românii nu protestează niciodată în public la adresa înțelegerilor cu Uniunea Sovietică. Fără reclamații clare din partea României și fără informații în acest sens, Statele Unite nu pot face nimic”³⁷.

Singurele rezultate pozitive la care Gafencu, împreună cu grupul condus de el, considera că și-a adus aportul, au fost: hotărârea convocării, șase luni mai târziu, a unei Conferințe a Dunării cu participarea și a Marilor Puteri alături de statele riverane, recomandarea aplicării clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România, recursul la Curtea Internațională de Justiție care capătă astfel dreptul de a interpreta textul tratatelor și de a judeca litigiile izvorâte din aplicarea lor. Problema era că aceste „rezultate pozitive” nu erau decât simple recomandări, ele urmând să fie supuse hotărârii finale a celor patru miniștri ai Afacerilor Străine.

Încheierea dării de seamă era foarte optimistă privind viitorul relațiilor din cadrul exilului românesc. „Țin să arăt la sfârșitul acestei etape a activității noastre că ea s-a desfășurat de la început într-un spirit de deplină solidaritate și în cea mai desăvârșită prietenie”³⁸.

Activitatea fostului ministru de Externe român în timpul desfășurării acestei Conferințe de Pace va fi elogiată de ceilalți membri ai grupului care au recunoscut că „meritele revin în primul rând prietenului Grigore Gafencu, care cu măiestrie a știut să facă să fie auzite și cunoscute părerile și simțămintele poporului român”³⁹.

În țară, însă, pentru activitatea depusă la Paris, Gafencu și ceilalți membri ai grupului său vor fi etichetați drept un „grup de delicvenți”, exagerările mergând până la a fi acuzați de „acțiune criminală”⁴⁰ împotriva României de către liderii comuniști de la București.

Tot în Arhivele S.R.I. (fond D, dosar 4749, f. 4-8) există un tabel care conține 38 de nume de „elemente reacționare române ce duc în străinătate acțiuni de subminare a intereselor României”, pentru fiecare fiind trecute și activitățile lor. Referitor la Gafencu se menționează: „principalul exponent al mișcării românești din străinătate. După ce a stat câțiva ani în Elveția, după 23 august 1944 a strâns

³⁷ D. G. Danielopol, *op.cit.*, p. 122-124.

³⁸ Grigore Gafencu, *op.cit.*, p. 182.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ D.A.N.I.C., fond Președinția Consiliului de Miniștri. Stenograme, dosar 9/1946, f. 82-89.

legăturile cu cercurile reacționare străine, ducând o acțiune continuă împotriva actualei politici a României. În momentul de față se află la Paris, unde caută să influențeze pe membrii delegațiilor anglo-americane în sensul cererilor formulate de opoziția română, al cărei principal purtător de cuvânt este⁴¹.

Comuniștii se vor folosi și de activitatea depusă de Grigore Gafencu la Paris atunci când vor da ultimele lovituri opoziției democratice din România. La 15 iulie 1947, când ministrul de Interne Teohari Georgescu va cere în Parlament ridicarea imunității parlamentare a deputaților opoziției, în „raportul motivat” prezentat se menționa și faptul că, la Conferința de Pace de la Paris, Gafencu și grupul său de români exilați, trădători de neam, ar fi cerut nrecunoașterea „delegației oficiale” și ar fi pus în pericol „realipirea la țară a Transilvaniei de Nord”, prin lupta dusă împotriva cauzei românești în străinătate⁴².

Comentând afirmațiile din ziar, Gafencu va nota în jurnalul său: „Iată-mă din nou trădător. Am trădat cauza țării, acum cinci ani fiindcă nu am acceptat dictatura lui Hitler; trădez din nou fiindcă nu înțeleg să mă supun poruncii nerușinatei slugi care batjocoresc astăzi neamul nostru”⁴³.

În noiembrie 1947, Grigore Gafencu, implicat în procesul intentat liderului opoziției de la București, Iuliu Maniu, va fi condamnat în contumacie la 20 de ani de muncă silnică. Vina principală – activitatea depusă la Paris în timpul Conferinței de Pace.

Deși lucrările Conferinței de Pace s-au încheiat la 20 octombrie 1946, Grigore Gafencu nu va abandona acest subiect. Într-un articol publicat în „Journal de Genève” în ianuarie 1947, intitulat *Foamete în România*, atrăgând atenția asupra pagubelor provocate de seceta abătută asupra României, Gafencu va semna încă o dată povara despăgubirilor fixate prin Tratatul de Pace⁴⁴.

Cu ocazia semnării Tratatului de Pace, fostul ministru român de Externe va prezenta un nou protest al exilaților români precizând: „...numai o revizuire completă și întreagă a tratatelor de pace ar putea să garanteze României nu numai libertățile sale și exercițiul suveranității sale, ci și apartenența sa la Europa, existența sa națională liberă, viața sa”⁴⁵.

Ratificarea de către Anglia și Statele Unite a Tratatului de Pace cu România, în mai 1947, va legaliza regimul impus de Moscova Bucureștiului. Astfel, timp de aproape o jumătate de secol, România va face parte, conform aprecierii istoricului Mihai Retegan, „din ceea ce generic era denumit Europa de Est – noțiune care desemna mai mult o realitate politică decât una geografică,

---

⁴¹ Aurel Sergiu Marinescu, *op.cit.*, p. 315.

⁴² D.A.N.I.C., fond *Grigore Gafencu*, dosar 313, 11 august 1947, f. 66.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, dosar 312.

⁴⁵ D.A.N.I.C., fond *Grigore Gafencu*, dosar 312.

adică o zonă asupra căreia se extindea hegemonia URSS, lucru recunoscut de toată lumea, inclusiv de SUA⁴⁶.

Résumé

Grigore Gafencu, ancien ministre des Affaires Etrangères et ancien ambassadeur à Moscou, n'a pas compris d'abandonner les intérêts de son pays, même après son exil imposé par l'orientation pro-allemande imposée en 1941 par le régime du maréchal Antonescu.

Sa voix à la Conférence de la Paix de Paris (1946) a représenté la voix du peuple roumain libre : la délégation officielle ne pouvait pas soutenir des points de vue contraires aux intérêts de Moscou. Le plaidoyer de Grigore Gafencu portait sur la reconnaissance de la participation de la Roumanie dans la guerre anti-allemande entre le 23 août et le 12 septembre 1944 ; sur la juste somme en ce concerne les réparations de guerre que la Roumanie devait payer à l'Union Soviétique ; sur les questions territoriale sensibles comme les régions arrachées par l'URSS en 1940 ; sur la libre circulation sur le Danube garantie par les traités internationaux etc.

Pour son activité au service des intérêts nationaux, le régime communiste l'a considéré comme traître. Il fut condamné en contumace à 20 ans de prison et travail forcé.

---

⁴⁶ Mihai Retegan, 1968. *Din primăvară până în toamnă*, București, Editura Rao, 1998, p. 17.